

Чурапчыга күн тахсар!

САНГА ОЛОХ

124

100 ЛЕТ
ЯДССР
1922-2022

Чурапчы улуунун хаһыата

Алтынньы 21 күнэ, 2022 сыл, бээтинсэ

№ 41 (11867)

стр. 3

стр. 5

стр. 6

АНАЛ БАЙЫАННАЙ ОПЕРАЦИЯ

Одьулуун нэһилиэгин
ийлэрэ аахсыйаҕа
кыттыһарга
ыгыраллар

КЭПСИЭХПИН БАБАРАБЫН

«Обобут бэйэтигэр
эрэлтээх буоларын
туһугар кыһаллабыт»

ҮЛЭ ЧУЛУУЛАРА

Үйэлээх үлэ үрдүк
сыанабыла

стр. 4

ОБОЛОРГО АНАЛЛААХ КИНИГЭ СҮРЭХТЭННЭ

ТЭТТИК СОНУННАР

Тыа хаһаайыстыбатын үлэтэ-хамнаһа – болҕомто киинигэр

Улууска сүөһү аһылытын бэлэмнээһин 81 %
туолла. Бары нэһилиэктергэ от 50% тизэлэн кэллэ.
Оту тизиин телобурун сабымыа Тыа хаһаайысты-
батын министэриститибэтигэр үп көрүлүннэ. Бу
туһунан улуус баһылыга Степан Саргыдаев пла-
неркаҕа иһитиннэрдэ. Быйыл, улуус дьаһалтата
уонна өрөспүүбүлүкэ туһааннаах министэристе-
тибэлэрин биһигэ үлэстөөһүнүн түмүгэр, «Ийэ
сир» улуустааҕы бырайыак олоххо кииринитин Ил
Дархан уонна тыа хаһаайыстыбатын министэ-
риститибэтигэр бигэргэллээт.

Степан Саргыдаев бэлэстэбэтинэн, эһиниги
сылтан бу бырайыак итинэн тыа хаһаайысты-
батыгар аналлаах сирин-уоту, оттуур хoduһалары,
мэчирээн сирдэри туһарыыга, мелiorация үлэ-
тин-хамнаһын кизиг хабааннаахтык тэрийингэ үлэ
мытыллыаҕа.

Газификация, тутуу үлэтэ былааннаахтык мытыллар

Улууспутугар социальнай газификациялааһы-
ны олоххо киллэрин, кыамаат ыаллары соци-
альнай өйөөһүн мээрэлэрэ, штатнай эрэспингэ
оһобуран, салҕанан мытыллар. Бу хайыскаҕа
Чурапчы, Хоттобо ордук күүскэ ылсан үлэстээ-
лэр. Оттон Кытаанааха, Мындаҕаайыга чааһынай
дьыһлэри киин итингэ холбоһун үлэтэ күр-
гүөмнөөхтүк тэрийлэр.

Итинн тэҥэ баһылык Степан Саргыдаев «Тыа
сирин килиминик сайыһары» бырагырааманан
тутууда турар эбийиэктэри – Хайахсыкка уонна
Мындаҕаайыга сана оскуолалары, Хадаарга кул-
туура киини, Хахылааха оскуола өрөмүөнүн,
ону тэҥэ «Хаарбах дьыһтээн көһөрүү» бырагыраа-
манан олоххо киллэрээх итингэ тулаайахтарга
анаммыт дьыһлэри контуруолга ылан, былааннаах
үлэни тэрийбэргэ соруудахтаата.

Чурапчыга ыт боппуруоһа эмиз сытыырхайда

Улуус баһылытын планеркатыгар ыт
боппуруоһа эмиз сытыытык турда. Ол
курдук, улуустааҕы полиция отдeльгтан Петр
Монастырев иһитиннэрибэтинэн, оскуола таһыгар
обону ытырыы түбэлтэ тахсыбыт.

Оҕо оскуолаҕа үөрэнэ кэлэн баран, тоҕо
ыкка ытыртаран барыахтааһый дьон боппуруос
турда. Оскуола таһыгар сылдьар ыттар бары
ошейниктаах сылдьаллара, ол аата хаһаайыннаах
буолаллара бэлэстэннэ.

Үөрэх салалтатын начаалынньыга Юрий
Посельский ыттары адалбат, баайар туһунан
тороппугуттары кытта ситимнээх үлэ барарын эттэ,
ол эрэри ити сытты боппуруос тахса турарын
бэлэстээтэ, онон ыттары оскуола таһыттан тутууга
анаан үлэни ытыарга ыгырда.

Чурапчы нэһилиэгин баһылыга Владимир
Сивлев быйыл үп көрүлүн, биһир сылаас, биһир
таһырдыаһыгы питомник тутуллубутун эттэ. Онон
ыттары тутан адалар усулуобуйа баарын ыйда.

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев ити
кыһалҕаны болҕомто киинигэр ылан, үлэни
ытыарга соруудахтаат. Быйды сылдьар ыттар
хаһаайыһыгар ыстараабы тутта түһөрбөргө эттэ.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Алтынньы
21 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Алтынньы
22 күнэ
СУБУОТА

Алтынньы
23 күнэ
БАСКЫННАННА

Алтынньы
24 күнэ
БЭНИДИЭННИК

Алтынньы
25 күнэ
ОПТУОРУНЬУК

Алтынньы
26 күнэ
СЭРЭДЭ

Алтынньы
27 күнэ
ЧЭППИЭР

-6° -11°

-6° -14°

-6° -11°

-4° -7°

-2° -7°

-4° -10°

-6° -11°

УЛУУСКА – БУ КҮННЭРГЭ

ОСКУОЛА-СААД, ЫСПАРТЫЫБЫНАЙ
КОМПЛЕКС ТУТУЛЛАЛЛАР

Алтынньы 19 күнү-
гэр улуус баһылыга
Степан Саргыдаев,
дьаһалта тутууга от-
делын салайааччыта
Борис Архипов Хайах-
сыкка оскуола-саад, Ха-
даарга ыспартыыбынай
комплекс тутуулар
хайдах барап иһэллэрин
билистилэр.

Хайахсыт оскуола-саады-
гар тутуучулар биригээлэрэ
үлэһин, түмүктүүр түһүмэххэ
кирибиттэр. Оскуола кабинет-

тарыгар, кылаастарга, уһуу-
аһа кырааһааннарга анаммыт
хосторго анал оборудовани-
лар, минбэллэр киирэн, таһыл-
лан эрэллэр. Оскуола, уһуулаан
салааттарынынан сирин
көрөн барыт, тутуу тэтимэ со-
по тутуһуллан иһэрин били-
тэтиллэр. Сүрүи болжомтону
дизайнга (сирини устаттарын,
урууһуларын, о.д.а. киз-
гэтингэ) туһаайарга сүбэлэ-
стилэр. Ити үөрэнээччилэр,
уһуулаан иһиллээччилэр би-
лини-көрүүнү иһэриниллэ-
рингэр, сайдыларын таһыма
үрдүүрүгэр туһаайылыахтааҕа
билистэннэ. Эбиигэ бары от-
түгүн ситэриллэн, этинин 19

күнүгэр бэлэм буолуоҕа.

Хадаарга ыспартыыбынай
комплекска саала тутуутун
түмүктээн эрэллэр. Иһиллэ-
к баһылыга Афанасий Степа-
нов комплекс бары аналлаах
хосторун кордордо, ситэрин
үлэлэрин билиһиннэрдэ, улуус
салаататыттан туту кордоһол-
лорун эттэ. Тутуу ахсынны
ыйга үлэбэ киллэриллэстэх.

Салгыы Үрүг Күөл баһы-
тын босоротууга туох-хаһыах
үлэ ытылларын кордүлэр, бу
күннөргө тыһыма түһүөн и-
һинэ былааннарын чолгула-
стылар.

ОДЬУЛУУННА – СҮБЭ МУННАХ

Бу иһилиэккэ тыа
хаһаайыстыбатын
үлэлэрингэр, кыстыкка
бэлэмнэни боппу-
руостарыгар анаммыт
муннах буолла.
Муннахы иһилиэк
баһылыга Людмила
Ефремова салайан
ытта.

Улуус баһылыга Степан
Саргыдаев кыстыкка бэ-
лэмнэнигэ оттоһуу, атын
үлэлэрин сийлиһи кэпсэтэ.
Кураан сайын буолбутун
үрдүгүн, мизэтэбэ, улуус тас
эттүгэр күөккэ үлэлээһин
түмүгэр былааннааммыт
кирбик ситиһиллэбитин бэ-
лэмнэстэ. Маһааха тустаах
салайааччылар, дьоммут-
сэргэбит дуулуурдаах, түм-
сүүрүк буолуулар улахан
оруоллааммытын эттэ, ма-
таһа. Кыстыгы этэһигэ туо-
руурга ситэ тийбэт оту бу-

луутууга, атылаһыма, эбии
аһылыгынан хааччыллыма
былааннаах үлэлэр баралла-
рын эттэ.

Иһилиһэрин күүһүтэн
элбэх ыһыгылар киир-
дилэр. Быһыттары тутуу-
га, нүөлсүтүүтэ, сүөһүгү
көрүүтэ, үүтү ыһытпа
төлөбүрдэргэ, сирин оҕо-
рууга, хоһуһама кэпсэттэ,
аһыганы утары үлэлэргэ,
мобильнай биригээлэр
үлэлэрингэр, о.д.а. ыһыты-
ларга тустаах хоруйдар ба-
рилланилэр.

Кыстыкка сүрүи
болжомтону ханнык боппу-
руостарга уураага, улууска,
иһилиһкэ үлэһин тэрийи-
ти туһуун санааларын үл-
лэһинилэр. Тыа хаһаай-
ыстыбатын сайынналар
туһугар улуус салаатата
сөптөөхтүк үлэһинин бэ-
лэмнэстилэр.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Ил Дархан өрөспүүбүлүкэ
2022 сылаарга сүөһү аһылыгын
бэлэмнээһин хаһаайысты-
банын аһааччыларын түмү-
күгэр анаммыт муннахы ытта.
Эрэйиһин баһылыга быһыт сүөһү
аһылыгын бэлэмнээһин уустук
быһыма-майгыга аастаһын бэ-
лэмнэстэ. Сайын сардаанналар иһин
эһэр сорох улуустарыгар кураанна-
абыта. Кэбээһингэ, дьаһаага хылаан
ууһа кэлбитэ, онтон өрөспүүбүлүкэ
баһылар өттүгэр ардахтах күн-
дэһи түрүтэ.

Өрөспүүбүлүкэ 390 тыһ. тахса
туонна от бэлэмнэнэ, ити былаан
88% тэннэ. 27 тыһ. тахса туон-
на сийлэс (92%) уонна 14 тыһ. тахса
туонна сенаж бэлэмнэнэ (109%).
Өрөспүүбүлүкэ бисэ оройуонугар
– Дьаһаага, Кэбээһингэ, Ленский-
га, Өлүкүмүгэ, Чурапчыга оту
бэлэмнээһингэ мобильнай бири-
гээлэр ыраах учуастарга үлэ-
лэһэр. Санагар буолааха, эрэйи-
һин баһылыга ардык эмергэнсэбит 8
улууска 5 тыһ. тахса туонна кон-
центрированнай аһылыгы уонна 1600
туонна оту тийиһигэ көмөлөһөрү
соруулаһыта.

ТЫЛ – САЛАЙААЧЧЫГА

Кыстык кэллэ,
балаһыанна
хайдабый?

Быйыл 30906 туонна от, 1900 туонна сийлэс, 800
туонна сенаж, 156 туонна туорахтаах бурдук бэ-
лэмнэннэ. Ону таһынан, Өрөспүүбүлүкэ салаататын
ойобулунан, 1331 туонна чэпчэтиллээх эбии аһылык
тиэһлэн кэлэрэ күүтүллэр. Отторо тийбэт хаһаай-
ыстыбаларга, атылаһыма бэрээдэһинэн, тыа хаһа-
айыстыбатын исписэлиһтэрэ сайаапканы хомууа
олороллор.

Ол курдук, улуустаагы тыа
хаһаайыстыбатын управле-
ния исписэлиһтэрэ былааннаан,
иһилиһкэри кэрийэн, иһили-
былааннары, сорууттары, торум-
нары быһаарсаары, сүөһү, сылгы
иһилиһкэри, тыа хаһаайыстыба-
тынан дьарыктанар дьону кытта
көрсөбүт. Аастыт иһилиһкэри мун-
уонна улуус кылаабынай зоотех-
нига Мария Макарова Армы-
лаах, Кытаанах уонна Салаат
иһилиһкэри олохтоохторун
көрүстүбүт. Сүрүи информаци-
яны иһэн барап, иһилиһкэри
муһаарар ыһы- тыларын би-
эрдиһэр, тирээни туар кыһал-
дарын эттиһэр, санааларын үл-
лэһинилэр. Ол курдук, аһыганы
эмгэһин, оту таһыма, атылаһа
от сыанатын, хаһтан тизлэн кэ-
лэхтээһин, үүтү туттарыма, от-
туур сирин күрүөлээһин, дуһаны
талаагы быстарыма у.д.а. боппу-
руостар киирэн эһиттэһинилэр.

Кытаанах иһилиһкэри
баһылыга Егор Потанов «Нама-
ра» муниципальнай бырайыагын
үлэти сабылааммытын билиһин-
нэрдэ. Боппуруос сүрүлээһин
үүт сыанатын, ыһааха бэрлэлэр
35000 солк. субсидия тула буолла.
Маны сэрэ дьон-сэрэ күрүөнү
туттарыгар «Лесресурс» тэри-
тэ маһын сыаната үрдүгүн, Кы-
таанах иһилиһкэри бэтиһилэр
уонна тыа хаһаайыстыбатын

исписэлиһтэрэ тийбэттэрин
эттиһэр. Каадыр боппуруоһа Чу-
рапчы улууһугар эрэ буолбакка,
өресүүбүлүкэ үрдүгүн сыһы-
тык туар. Онон, тоһо кыалла-
рынан, тыа хаһаайы- тыбатынан
дьярыктаначчылар. Дойдуга
буола туар балаһыаннаһы со-
по өйдөөн туар, иһилиһкэ са-
лаататын таһымыттан сабалаан,
улуус уонна өрөспүүбүлүкэ бүт-
түүн ыһагар өйбүлүгүн толору
туһана олорон, мизэтэтигэр үлэ
көдүүһүн ыһыһан, иһилиһкэ
өтө корон, тыа сирингэр сүрүн дья-
рык- тытын тутан хаалларыаһыт.

Ытыктылаах сүөһү, сылгы
иһилиһкэри дьярыктаначчылар!
Кыстыкты сабалаһа, үрэх-
тэри, күөлэри тоһулар,
сүөһүлэри хотонго киирдилэр.
Онон сибээстэн, Тыа хаһаай-
ыстыбатын салаатата сэрэтэр:
күөлэр ситэ тоһо иликтэринэн,
сүөһү, сылгы ууга былдыһан
соп, онон контуруолу күүһүрдүт,
эрдэһи кыһы ойбоннору ал-
ларыт. Суол халтараһынан,
сүөһүнү, сылгыны, оту-маһы
тиэйингэ сэрэхтээх буолут, суол
бырайыаларын, хотонго баһа-
артан сэрэхтээх буолуу ирдэбил-
лэрин тутуһун.

Прокөпий СТАРОСТИН,
Тыа хаһаайыстыбатын
управлениһын начаалынны-
гын солбулааччы.

КУЛТУУРА

Александр Жирков алтай суруйааччытын эбэрдэлээтэ

Бу күннөргө Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Түмэн вице-спикерэ Александр Жирков
Б«Алтай хайысхатыгар Евразия сабыдыала» норуоттар икки ардыларынааҕы
күмпириэһийэбэ кытыһа. Ол бара сылдьан биллиһилээх алтай суруйааччытын,
тылбаасчытын, Алтай Өрөспүүбүлүкэтин култууратын үтүөлээх үлэһитин, Г.И.
Чорос-Гуркин аатынан Алтай Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай бириэмийэ
лауреатын Кулер Эзендинович Тепукову 70 сааһынан эбэрдэлээтэ.

Оҕо суруйааччыта Кулер Те-
пуков 1990 сыллаахха «Солонь»
диэн оҕо суруулаһын тэрийбитэ
уонна күн бүгүнүгэр диэри су-
руулаһ сүрүи эрдэһкэригэр
үлэһин. Ону таһынан киһи ал-
тай норуотун тылын, литература-

тын, үгэһин сырдатар «Азатла»
сайты тэрийтээбитэ. К. Тепуков
өбөлөр сөбүлээн көрөр «Просто-
квашинно», «Мама для мамон-
тевка», «Волк и теленок» у.д.а.
мультифильмнэри алтайды
сагардыбыта. Суруйааччы алтай

уонна нууһа тылынан оҕо
аналлаах элбэх кинигэлэрдээх.
Киһи айымньылар оскуола бы-
рагыраамыгар уонна оскуола
иниһтээһин саастаах оҕолорго
аналлаах босубуулаарга киир-
биттэрэ, Арассыыйа, СНГ уонна
тас дойдулар норуоттарын тыла-
рыгар тылбаастаммытара. Кулер
Тепуков – оҕо аймах сөбүлүүр
поэта, киһи хоһоонноругар үгүс
көлүөнэ үүнэн таһыста.

Александр Жирков алтай су-
руйааччытыгар Саха сирин аһа-
аччыларын, суруйааччыларын,
чуолаан, М. Горькай аатынан
литературнай үнүстүүккэ би-
иртэ үөрэммит, Саха сирин но-
руодунан суруйааччытын, Саха
Өрөспүүбүлүкэтин Суруйааччы-
ларын сойууһун бэрээсэлээһин
Иван Васильевич Мигалкин аа-
тарыттан иһигэ эбэрдэтин тирэстэ.

Александр Николаевич түүр
тыллаах оҕо суруйааччыла-
рын түмүн, араас омук уонна
атын оҕолорго аналлаах айым-

ньылар хардарыта тылбаастарын
онорор туһуунан санаатын эттэ.
«Хардарыта тылбаас биһиги кэ-
чээри ыһаһыт иһилээх-сыйлаах
уонна доһордуу буоларыгар теһүү
буолуо этэ», – диэтэ парламента-
рий.

Биллэрин курдук, Александр
Жирков илиһир-сабалыыр «Аан
дойду норуоттарын эпическэй
айымньылар» сирингэ «Маа-
дай Хар» алтай эпоһа сахалы
тылбаастанан таһыбыта. Онуоха
харларан алтайдар «Ньургун Боо-
тур» эпоһонун алтай тылынан
биччэттэһинилэр. Александр
Жирков Кулер Тепуковка бу сир-
иһинэн сахалы тылбаастанан

саһа таһыбыт «Кунин Хар»
тыа эпоһын бэлэх уунна.

А.Н. Жирков ээр аһа-
аччыларга туһайан Саха
Өрөспүүбүлүкэтигэр өбөлөр
төрөөбүт тылларынан кыра саас-
тарыттан сагаралларын, оҕо
уһуулаһыгар уонна оскуолаҕа
үөрэтэллэрин уонна онон киз
тутталарын кэпсэтэ. Сахалы
уонна Хотугу норуоттар тыла-
рынан элбэх оҕо кинигэти баарын
билиһтээтэ. Киһи алтай оҕолорун
төрөөбүт тылларын тыттыла-
дарыгар уонна үөрэтэллэрингэр
баһа санаатын эттэ.

С.ВАСИЛЬЕВ.

АНАЛ БАЙЫАННАЙ ОПЕРАЦИЯ

Одьюлуун нэһилиэтин ийэлэрэ аахсыйаҥа кыттыһарга ыңыраллар

Түмэс Туоскун аатынан Одьюлуун нэһилиэтин "Сайдыс" НАДь иһинэн үлэлиир уопсастыбаннай түмсүүлэргэ, куруһуоктарга сылдыар ийэлэр бары биір санаанан түмсэн, мобилизацияҥа ыңырыллан барбыт саллааттарга анаан анал олбохтору тиктилер.

Нэһилиэк ийэлэрэ итинэн "Бары бүтүүн" өрөспүүбүлүкэтээҥи аахсыйаҥа кыттыһан, уопсайа холбоон, 50 устуука олбоҕу тиктилер, Одьюлуун нэһилиэтин аатыттан мобилизация пуутугар туттардылар.

"Биір дойдубар барбыт түмсүүтүн аатыттан таксист Владислав Петров уонна устуонсар Эдвин Павлов быстах хомуурга ыңыраллыбыт ыччаттабытыгар тийэн туттардылар. Бу олбохторбутун тийэнэ Чурапчы улуунун биір биллэр, бөдөҥ урбаанныта Иван Федоров уонна "Сайдыс" НАДь матырыйалынан устуонсардаатылар. Түгүннүн туһунан, Чурапчыбыт улуунун олохтоохторун, Одьюлуун нэһилиэтин ийэлэрин ааттарыттан аахсыйаҥа бука бары кыттыһаргытыгар ыңырабыт", - диир Түмэс Туоскун аатынан "Сайдыс" НАДь директорэ Валентина Аржакова санаатын үлэстэр.

Сэмэи ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Хадаартан быстах хомуурга хабыллан барбыт Альберт Лукин санаатын үлэстэр

Хадаар нэһилиэтин ыччита Альберт Лукин балаҥан ыйын 21 күнүгэр быстах хомуурга ыңырыллан, Владивосток куоракка анал үөрэҥи бара сылдыар. Кини санаатын маһык үлэстиир.

- Быстах мобилизацияҥа ыңырыллаат, ионүө күн куоракка тийэн, сарсыһытыгар Владивостокка көппүтүт. Байыаннай чааска, казармаҥа нэһилэ курдук сытан баран, полигонга учениккэ аастыбыт. Бу күнүгэр көтөбүт. Толору экитивровканы тийдэхпитинэ биэрэллэр.

Чурапчылар - сэттэбит. Аан бастаан, 17 буолан кэлбиппит, уолаттар сымыыллан дойдубарбытара. Билигин, сэттэбит, биір сутурук курдук тутуһан, үчүгэйдик сылдыабыт. Биіргэ сулууспалааччыларбытын кытта үчүгэйдик билистибит-көрүстүбүт, сана табаарыстар бааллар.

Усулуубуҥа эмэ үчүгэи, син биір аармыйа курдук. Биір дойдубарбыттан көмө тутан олус үөрдүбүт. Улуус дьаһалтата матырыйалынай көмө онордо. Дойдум, нэһилиэтин Хадаар дьонно эмэ көмө ыһыһытыгар махтанабын. Маһы тэнэ бу күнүгэр Чурапчы уолаттара баһылыкка аралыттар: таһас-сап, утуһар моһооччүк, берил, үрүсэж уо.д.а. наадалаах мал-сал.

Дьоккуускай куораттан дэлэгээспиз кэлэн, саха уолаттарыгар анаан эмэ наадалаах кэмпилиһкэти туттартабыттар. Сахалары таһырдыа стройдатан үлэртээбиттэр. Кинилэргэ эмэ махталбытын тирдэбит.

Марфа ПЕТРОВА.

Чурапчы хорсун саллаата Иннокентий Барашков:

"Уолаттар, дойдубар эргилинним!"

Бу маһык олус кылгас, Бол эрээри диир ие хоһоонноох суругу билигин түмсүүбүт бойобуой доҕоро, Чурапчы улуунун Арыылаах нэһилиэтин төрүт ыччата, И-с Чеченскэй хампаанна кыттылааҥа онтон билигин Украинаҥа анал эгэрээспиз разведка отделениетын байыаһа Иннокентий Барашков ватсап ситиминэн суруйан барыбытын улахаһык үөртэ, сүргэбитин көтөхтө.

Кисэ өссө бу сайын, от ыйын 1 күнүгэр - бойобуой дьайыс кыттылаахтарын ойдоон-санаан аһар бэлэ күүмүтүгэр, "Долг. Честь. Мужество" мемориалыгар туран: "Бэйэм баҥа өттүбүнэн Украинаҥа барар буоллум. Чэ, уолаттар, хайаан даҥаны этэһигэ сылдыан кэлэи. Сахабыт сирин, төрөбүт улууну аатын түһэн биіргэһи суоҥа. Кыаллар буоллаҥа, сулуустах кэлэ сатыам", - диибит тылларын тоҕо эрэ умнубатты өйдөөн хаалбыттын.

Оттон бүгүн бойобуой дьорбутун көрсөн сэлэргэлэ түстүбүт. Бу билигин байыаннай балаһыанна үгэс дьонго улахаһык өйдөмөт, тийбэт түгүнүгэр, кыртыһы хонуутуттан арылаах хонук уопускаҥа кэлбэт саллаат тыллара, баҥар, ханан эмэ өйдөнүмтүү, сорох аймалык сүрөхсэ уоскуланы эби диир санааттан, илэи ирдэбилиһин, аһыах хоруйу ылан хаалбытын таһарыам.

Дьоммуттан кистээн "вахтаҥа үлэли барарым" диибитим

Баҥа өттүбүнэн сулууспалым, от ыйын 8 күнүгэр айаннабытым. Хаһырааһым 3 ый этэ, бу

алтыһы 7 күнүгэр түмүктэһин. Ол эрээри мобилизациянан сибээстээн, хаһырааһым биллэбэт кэмгэ диир үргүлэу уһатан биірдилэр. Билигин бойобуой дьайыс кэмгэр баһыран (по ранению), 30 күнүгэр уопуска биірдилэр. Биір ый кэниһтэн төттөрү чааска тийэн, хаһырааһы аһааһааһын, онно тийдэхпитэ, салгы сулуусам чааһын быһаарыахтаахтар.

Маһнай барыбар, Саха сирэ Белогорскайга артиллерия чааһын кытары анал дуоһуулаах эбит этэ. Иһинэ ғынан маһтан барааччылар бары артиллерияҥа түбөһүлэр. Онно тийэн икки нэһилиэһэ үөрдэ аастыһыт. Ол кэниһтэн айаннаабыһыт. Тийэһиппитин кытары, пехотаҥа дьон тийбэттэрин сибээстээн, байыаннай биллэртэритин көрбүттэр. Урут пехотаҥа сылдыабыт буолан, ол чааска анаабыттар. Сахалар Белогорскай куораттан 12 буолан барыһыт, онтон анараа штабка тийбиппиттэр 4 килиһи пехотаҥа түбөһүлөбүттэр. Билигин үһүө буолан разведка отделениетыгар сыһарыһыһыт. Чурапчы улууттан сөбөтөх этим.

Билигин биіргэ төрөбүт -

алтыһыт. Ийбипт Арыылаахха олорор. Бэйэм бизэ өбөлөөхпүн. Дьоммуттан кистээн, "вахтаҥа үлэли барарым" диир айаннаабытым, анараа дьоммуттан, дьон көргөһүлүтэн даҥаны. Ол эрээри ойбоһом сэрингэ баран эрээрин сэрбээр. Байыаннай чааска тийэн, биіркээспэн тутан баран биірде дьоммор биллэртэбитим.

Аармыйа дьенсипилиһинэ

Сэрин хонууттар кытаанах дьенсипилиһинэ дьон буолбакка, бойобуой установкадан тутулукаах. Кини таһытынан сылдыабыт. Хаһырааһым тыһыттан тахсыбаккын, бэйэм подразделениһыттан мээһи барбаккын. Ол эрээри уставной чаас курдук буолбатах (сулууспалаабыттар өйдүөхтэрэ), арыһы холку соҕус.

Ачыктык, тоһо-хата сылдыабыт

Таһас-сап хаһырааһытын өтүн эттэххэ, билигин маһна "мобилизацияларга тугу да биіртэһтэр үһү" диир оннук-маһык араас сураҥы барытын тарҕатал-

ларын иһэ сылдыабыт. Ити барыта - сымыла. Аармыйа барытынан хаһыраах. Ас-үөл өттө эмэ оннук, суһай пагу наар биіртэлэр. Ачыктыабыһын даҥаны, тоһомоһун даҥаны. Спальникка тийбэ барытын хаһырааһаллар. Сорохтор маһтан "тугу да биіртэһтэ ыһталлар" диилэр. Баҥар сорохтор оннук бараллара буолуо эрээри, чаастарыгар барыта бэлэм буолар.

Төлөһүн, сибээс

Төлөһүн чааһыгар эттэххэ, барытын хомуһаллар. Илэһи бардаххына да, Арасыһытааһы сымка анараа сатаан үлэһүбэт, иһинэ ғынан туһунан сымка көрүлэр.

Ийэлэргэ сүбэ

Мобилизация дьон - биіринэн, сэрингэ ыһытын дьон буолбатах. Холбоһор, көрөргүт да курдук, үгүстөр доруобууларынан турутуһан сыһыһылан, төһөнө кэллилэр. Онон ало баран эр килиһи атаары курдук ыһыны - салгыны хаһытаһы. Төрөһүттэр өбөлөрүн туһутар, биллэн

туһар, долгуһаллар. Ол эрээри уолтут эр санааны ыһыһыт буоллаһына, аймалыһы таһааран өбөлөргүт наһууларын алдыһыман, төттөрүтүн санааларын бөдөргөтө сатаат. Аймалмакка буола сатаат, өбөлөргүт этэһигэ эргилиһкэһтэр, араас дьон санаата тийбэттэ. Салгыны хаһытаһа сылдыабыт ордук. Сулууспалы баран эрэр уолаттарга этэһигэ эргилиһи кэллэлэһтэр баҥарыһын.

Төлөһүр, көмө өттө

Хаһнас кэһиптэһи-кэһиптэр уһаабаһа-кэһиптэр түһэр. Хаһырааһын хаһык чааска тийбипкиттэн, званиһыттан, дуоһунаһыттан тутулукаах. Иһин таһыһан, "бойобуой" дьон аһыһаллар. Барыта тийбэттэхтик, толору төһөнөр. Сорох добровоһтар чааһынай байыһынай хаһырааһыларын бараллар, иһинэ үгүстэр, сулууспалы эттэххэ, "кидипаһыттар". Онтон Оборона министриһтиһэтин байыһынай комиссариатын нөһүө бардаххына, онно толору төһөнөр. Бэйэм сана кэһип, старховка чааһын үчүгэйдик билбэккэ сылдыаһын. Требованиянан чаһыттан босхо айаннаан кэһип, онтон бу уопускам, баһырыһыһынан сибээстээн, бэйэм суоптар буолар.

Саллаат олоҥо дьон дьэ, иһиптик. Иннокентий Барашков кыртыһы хонууттан тыһыһаах тахсан, байыһынай госпиталга биір ый уон хонук устага эмтэһип. Кистэһи кили дьыһыһаах буолуһу саллаат иһинэ Дойду патриота дьон кили сыаналыһар. Кини иһикс Чеченскэй хампааннаҥа 10 ый сулууспалааһыта, Сирияҥа байыһынай конфликт саҥалаһыһыттар, сааһа хаһырааһа, кыһыһан барбатаҥа. Чурапчы улуунун биір хорсун саллаһын кистэһэн иһиптик.

Сэмэи ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Хаартыскалар Иннокентий Барашков түө архыһыттан ыһыһыһа.

Кипи күүстээх үлэтин түмүгүнүн Спасс Попечитель танаратын дыктэ өрөмүөнүнүн, итинин сиспизмэтинэр көспүтэ. Ол туһунан Степан Феоктистович «Мусуой дофотторо» дыкы ыстатыйаларыгар сүтүбүт: "Түрүн сымлаарыга дырн мусуой быдыркы кирииччэ өһахторунан аторбуна, кыйын тыллымыт бэрдитинин үлэтининэр үтүкүктээх бэргэллэрин устубан кириит буалалара. Онуха эбии, аарыма өһахтор улаханына бэрт буалан, дык итин наһаа сайбардылалара, уонтан да кутталлааснара. Онон уунан итинилэр сиспизмэнт өтөхүлэра хайан да наада буалубута. Матырыйал бэрт сыранан бууллубута... Билигин мусуой дыктэ бэйлэтинэр сон кизн-күйө, киһи үтүлүһүнэр сон итин". Ити курдук, мусуой дыктэктэ биир саамый тын болпуруоһу - итинин быһаардытын туһунан ахтыбыт. Онтон күүстээх өрөмүөн үлэтин ыппытын туһунан олус элбэх сметалар, туруорсуулар уонна үлэтиннэрин кэспизпит дүөгөбэр докумуннара көспүнүлэр. Олор

КЭПСИЗХПИН БАБАРАБЫН

Сайнаара ийэтэ Марианна Григорьева: «Кэпсиктэ оёолор да, улахан да дьон Сайнаараттан тоёо наһаа кырабылһый дээн элбэхтэ ийһтар буол- буттар, итин биһиги арылһый да ыарыылаахтык ыһылабыт», - дээн кыһалбатын үлэтһиниэ. Кини хаһыат нөнгө оёотун туһунан кэпсээн, бэйэтин санаатын тизэрдээн баһарар.

Сайнаара туһунан ыстатыһаны, видеоролигы бэлэм- нин сылдыат, кини бары өттүнэн талааннаабын, толлон турбакка, барытыгар ыһсан, эппиттэһэн иһэрин бэлэ- пин көрдүм.

Салгыы ийэтинин кэпсэтинибит.

сылга 2 см эбэлтэр.

Биһигин С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуола- тыгар үөрэнэр. Бастаан оскуо- лада барарыгар төрөппүттэргэ, оёолорго манһык оёо баар дээн эрдэттэн кэпсээн, биһигин кылаа- нын оёолоро наһаа үчүгэйдик ой- өөн, бүөбөйдээн илдэ сылдыа- лар.

Ийэ кини быһытынан уһу- йааммытыгар, кыһастытыгар, учууталытыгар Саргылана Жер- гинаба махталым муһура суох.

- Үөрэби таһынан туох ды- рыктаабын, дыо жүргэһинэн туох үгэстэһхити?

- Оёобут бэйэтигэр эрэллээх буоларын туһугар кыһаллабыт, усулуобуйаны тэрийэ, туохха баһарарын толоро сатыбыт. Ол курдук, флейтада оонһуохпун баһарабын дээн, тутатына муу- сукаалынай оскуолада флейта кылааһыгар биэрбиппит. Ити- ни таһынан эмиз бу оскуолада уруһуйга сылдыар.

Дыһыттигэр иһэтэрибитин, илиһитинэн ону-маны оҥо- рорбутун себүлүүбүт. Дыһэ төлөпүүн дээн кордорбоптут, уруок ааһан баран, олорон эрэ илиһитинэн айабыт-тутабыт. Биһигин баттах туттарар резин- калары, фоамиранынан закоп- лары оҥорон атыһыбыт. Ону таһынан полимернай тилһинэн эмиз оҥоһуктары оҥороллорун себүлүүдүр.

- Марианна, туох кыһалба-

Ыарахаттар баал- лар бөҕө буоллаба. Онон оёом да, бэйэм да психологка өрүү сылдыабыт. Холобур, мин оёолонон баран, төһөлөөх уһулба хам- саһымнан ааспытим буолуой... Ону бары- тын аһарбар «Харыс- хан» пуонда психолога Вера Душкелни ула- хан көмөнү оҥорбута. Кини ойбуу-санаабын сааһылаан, дыары- стаан, эһиптэ аһар- бытым. Оттон минна оскуолабыт психоло- га Агафья Седанище- ва- Сайнаараны үс сааһыттан бэйэтигэр сыһыары тутан, ю- ттээн илдэ сылдыар. Онон кинилэргэ эмиз махтана- бын.

Саамай улахан кыһалбаты дээн оскуолада улахан оёолор, ту- ора дьон билбэттигиттэн да буол- лаба, «8 саастааххын уонна тоёо наһаа кырабылһый?» дээн ыһы- таллар эбит. Кыһым өрүү кини уһуобунан кыратын бэлэстипи- лэрин, ыһыталларын ыараханһык ыһынар буолла. Дыһыттигэр кэлэ, «Ийэ, мин хаһан улаатабын?», «Тоёо итинник ыһыталларый?» дэһэтһинэ, сотору-сотору төһө уһаабытын билэри мээрэй- дээн кордоһунэ, мин сүрүһүм хайдах ыһаабат буолуой, наһаа уһаадыһабын-хоргутабын. Аны оһуһукпун кордоһунэ, миятти бэй- эбин уоскутарга барар... Оёом ордук күүстээх санаалаах, аһыны- гас сүрэхтээх, элэккэй дууһалаах кийинчээн буолар.

- Манһык түгэһиэ дьонго-сэргэһэ тугу эһипхин баһарабын?

- Биһиги ортобугулар манһык доруобууларынан хааччахтаах дьон баарын умнууохха дээн. Күннэһи олохпугулар биһиги ким туох кыһалбалааһар аахай- баппыт бөҕө буоллаба. Соруйан да буолбатар, билбэттэн - көрбөт-

тон, соруйан даһаны кинилэри арылһый атыннык көрүү, эмизэ ыһыты, «ылдыар мизэстэри» таарыймы таһыан сөп. Оттон тустаахтар итинник сыһыаны ыараханһык ыһынабыт. Чолчула- ан оёо уонна ийэ дээн эттихпин баһарабын.

Оскуолада үөрэнэр оёолор- доох төрөппүттэргэ бу тизмэһэ кэпсэтинирэ, ойлоһуу үлэлэрин ыһыталларыгар кордоһуом этэ. Оччоһо манһык оёолор итэһэ сааһымакка, кинилэр ортолоругар оёо-оёо курдук сылдыа эттигэрэ.

- Сайнаара саамай улахан баһа санаата туһуй? Кэпсэтин- битин бу нуотанан түмүк- түөххэ...

- Улааттаһына быраас бу- луом уонна мин курдук оёолору эмтиэм дээн улахан баһа санаа- лаах!

Сайнаара улаатан, баһа санаа- та туолан, дьонугар-сэргэтигэр туһалаах кини буолду, иһин дэһи туохтан да чарыйбакка ба- ран иһэригэр, күүстээх санаатын ыһыктыбатыгар баһарабын.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

«Оёобут бэйэтигэр эрэллээх буоларын туһугар кыһаллабыт»

- Марианна, үтүө күнүһүн! Сайнаара диагноһын хаһан, хайдах билбиксини? Оччо- лорго снга ийэ буолуохтаах дэһиксөн кини хайдах ыһым- мыксыһый?

- Хэҥ сырыттаһына, уһига наар оёом наһаа кыра, ол эрэри ситиһэр иһи дэһичилэр. Оттон кэпсиктэ медикһигэ обследова- ниеһа ыһыттар. Онно эһи- тис ийбар, хэр генетик быраас анааһыс түмүгүнэн көрөн, оёом улааппат буолар (ЗМ синдром - лкутской ннхорослости) дээн эппитэ. «Иһиптэ-атаба кылгас, улахан төбөлөөх, сүүстээх, ис- тээх, кыра муннулаах, кизит ха- рахтаах, тыгалара кылгас буолан, сороһор манһык оёолор төрөт да, өлөөчүлэр» дэһит тыллара мин уһулбабын хамсаппыттар. Медикһиптэн ыһы-ыһы таһсан барбытым, өйдөмүтүм - ханһык эрэ заправка аттыгар турар эби- тин. Ол кэминэр төһө да аастытын иһин олус ыарахан эттигэрэ...

Кэргэмэр: «Арахсыахха, ин- бэлнит оёону төрөтөр жүргэн наа- дата суох, эн атын кыһы жүргэн

ыһыан, доруобай оёолордонуо», - дээн эттим. Онуоха кини: «Арах- сыбаппыт! Хайдаһын да иһин биһиги иһтэн таһаарыахпыт. Кини туһугар барытын оңоруохпун. Мизэһэ эһиги наадабыт!», - дээн эппитэ мизэ саамай наадалаах, күндү тылларабын буолбуттара. Чурапчыттан тутта тийэн кэлэ, хаһан оёолонон таһыахпар дэһи аттыбар буолбута.

Ити курдук, 2014 снл ыам ыһын 23 күнүгэр 2600 кг ыһаа- ыһынаах, 46 см уһуһууа Сайнаа- рабыт күн сирин көрбүтэ.

- Сайнаара ханһык уһу- йааһыга сылдыһыбаты, биһигин ханна үөрэнэри?

- «Мини» уһуһааһыга сыл- дыһыппыт. Уһуһаан кэлэтиһэ, төрөппүттэр олус үчүгэйдик үлэ- лэстиптэрэ. Пандемия кэмитэр акробатикада дыарыктаабыттар, балетнай үгүүнү туруорбутта- ра, ону сэргэ реабилитационнай кинилэр сабыллан хааланнар, массажытын барытын уһуһаа- ыһа аастыппыт. Бу балтараа снл устата оёом 6 см эппитэ. Бу үрдүк көрдөрүү дээн буолар, үкүгэр

ЗМ синдром - синдром лкутской ннхорослости дээн диагноһтаах. Ыһааран эт- тэххэ, манһык диагноһтаах кини саамай уһаабыта 120- 130 см буолар. Саһаарга үгүсүтүгэр манһык ыһыы геммытыгар баар эбит, онон ким баһарар манһык диа- гноһтаах төрүүн сөп дээн учу- пайлар этэлтэр.

Манһык синдромнаах дьон кылгас уонна кыараһас тыһалаахтар, ол иһин имму- нитеттара мөлтох, ыһыыга ыһыарымтыла, ону тэнэ олус намчы уһуохтаах буолаллар.

лары, ыарахаттары көр- сөбүтү? Биһигин доруобуйата хайдаһый?

- Манһык диагноһтаах оёо- лор иммунитеттара мөлтох буол- лан, сотору-сотору малдыаллар. Биһиги быһатын эттэххэ, икки нэһилэ үөрэнэбит, икки нэһилэ малдыан олоробут. Бронхит араас көрүгүнэн малдыһыппыт, биһи- гин астма дэһи туруорбуттара.

Үйэлээх үлэ үрдүк сыанабыла

Саха сиригэр ыгтыллыбыг үөрэх үлэһиттэрин уонна педагогическай уопсастыбаһа XIV сийиэһин күлүөрүгэр, Аан дойдутаагы Учуутал күнүн бэлиэтиир дьоро тэрээһинигэ үүнэр колүөнэни нигнигэ-үөрэтинигэ олохторун анаабыт учууталларга СӨ Ил Дархана Айсен Николаев үрдүк наҕараадалары туттарда. Чурапчы улууттан педагогическай үлэ бэтэрээнэ, РСФСР үтүөлээх учуутала, норуот үөрэҕиритигин туйгуна, Хатылы нэһилиэгин уонна Чурапчы улуунун Бочуоттаах олохтооҕо, Чурапчы көһөрүллүүтүн үйэтиппит, үөрэҕирин сайдыытыгар дириг кылаатын киллэрбит Дмитрий Павлович Чечebuтовка өрөспүүбүлүкэбит үөрэхтэһинигэ саамай үрдүкү наҕараадата – «Саха сириг норуодунай учуутала» үрдүк аат иҕэрилиннэ.

Хатыны ноймлогчир олох-
томхут «Кохөрүлүү» түмэний
бүлбэт киһи билиги улуусту-
тар даҕаны, Саха сиритэр даҕаны
аҕыйара буолуо, өрөспүүбүлүө
таһытар кытта билиэр үлэни-хам-
наһы ылатар. Ара дойдуга Улуу сү-
рүннэи кэмнэр, 1942 с. Чурапчы
колхозтарын балык булдулар
дээн аҕтаан, Хоту оройуонна-
ра кохөрүү таарыйбатах ыла
суох, дүрүт баас буолан сөтөн,
ааспап-сүмүт өйдөбүл буол-
лан сылдары. Үйүтүннэи үлэтин
индэни-саҕалаан, оҕону-ыччаты
түмөн үтүс матырыйаалы – ах-
тызлары, хаартыскалары, экспо-
наттары хомуйтаран, ноймлогч-
тары кытта ыкса үлэни ыппыт
киһини Дмитрий Павлович Че-
чебутов буолар.

Дмитрий Павлович ыаллы сьтар Мэнэ Хагалас улуунуттан сипс тардан, 1962 с. Саха Суварыстыбаннай университетин бүтэрэн, педагогическай улэтин 1963-1964 үөрэх сыллыгар Чурапчы өлүг оскуолатыгар за-

вүлүгүн сағалаабыта, онтон Сыл-
 дан орто оскуолатыгар икки жыл
 саха тылын уонна литературын
 учууталынан уонна завүлүгүн үл-
 элээбэтэ. Үлэтин быһыыгар ба-
 кетбол сиргэһиэтэни салайбытын
 үөрэнээччилэрэ сылаас тылыннан
 ахталлар. Салайар үлэтэ 1966
 сыллаахха Амма орто оскуолаты-
 гар дүрүктэринэн аныаабыттан
 сағаламмыта. Онтон ыла 25 жыл
 устата тохтоло суох орто оскуола
 дүрүктэринэн уонна үөрэх салаа-
 тын сэгизэссэһинэн үлэлээбэтэ.
 Нэһилээк салайтаатын, тэриигэлэ-
 ритин, үлэллэр кэлэктибиги, оскуола
 төрөппүттэрин кытта биэр тылы
 булан, үлэтин сүрүн хайысхалара
 — билли уонна уопут иһин кэлэ-
 ктибиги түмүү уонна тэрийиин, күнү-
 дылы аахсыбат сыралаах үлэ,
 учууталга дьоһуннаах сыһыан,
 үөрэнээччинин үрдүктүк тутуу ула-
 хан оруолламматтара. Амма орто
 оскуолатын салайар юмугэр 320
 миэстэлээх сана оскуола үөрэнэр
 дьэтигин уонна 75 оҕо олоҕору-
 гар аналлаах улахан институту

туттарбыта. Санта тутуулар толору дыңз-уот тэриһинэн, маһыан-салһыан хавҕылыбыттыра, үөрэххэ аналлаах кабинеттар, айар үлэ лабораторията оҥоһуллубута. Бу улахан үлэ түмүгэр, үөрэх үлэһиттэрин өрөспүүбүлүкэтээри наукай-практическай компириэнсийэлэргэр Дмитрий Павлович «Амма орто оскуолатыгар үөрэнэр кабинеттары тэрийини уопута» диэн дакылаата улахан билиирээбили ылбыта.

1975-1977 сс. үероо салаатын
сэбидэссэйиинэ үлэлээн улуус
үөрэхтэйиинигэр улахан сэргэ-
сийиини килэрбигэ, оройуон
үрдүтүн үөрэтэр уонна нигэр үлэ
учуутал бишэииттээн, уонутут-
тан, тоһо идэтүн байылаабыт-
тан ыччат кэлэр кэскилэ байыа-
тутулуктааһа ыйыллэн, учуутал-
лар идэлэрин үрдэтэргэ на-
учнай бишэиини үлэрингэлэрингэр

оскуола мустойдарын көрүү-күннүрүлүн кыгайылааба буолбута. 2008 с. 7 ыйлаас үөрэнээччилтө Федя Собаккин «Эдэр экскурсовод» улуустаабы куонкуруска бастаабыта.

2009 с. үөрэнэччилэр уонна урууталлар Кыайылыга уонна Көһөрүлүүтү ананмыт көрдүүр-кырааһы үөрэтэр экспедициялара СӨ Понечителлэр сэбэттэригэр Ассоциациятын грантын ылбыта, Үөрэх министиринтибэттин бирикээһинэн мусуойга «СӨ бастыг оскуота мусуойа», 2014 с. регионнаабы «Экспонат года» куюнкурус лауреатын атааһа үлэһитигэ.

2007 с. «Современные тенденции развития национальной школы в условиях мультикультурной среды» Үөрэгж сайыннаар уоина ндз таһымын үрдэтэр үнүсүүт методический десанитар, 2009 с. өрөспүүбүлүктөдөй «Роль школьных музеев в гражданском-патриотическом воспитании детей» НПК-ба «Музейная педагогика в образовательных учреждениях» тизмэон мусуой үлэтин үөлүтүн атастаспыта.

Көбөрүллүү тизмөтүндө, Дмитрий Павлович белемнээбиг үөрөнөөччилэрэ араас таһымынаах научнай-практический кэмпи-риэнспилэрэ, куонкурустар-га сыйлиһаазымгытээрэ. 2011 с. 11-с кылаас үөрөнөөччигэ, Маша Белолобская «Лиговецтар хоту чурагчылары кытта» дакылаа-тынан өрөспүүбүлүкэтээби кыра-айы үөрэтөөччилэр аабыларын уонна «Ииннигэ хардыы» на-учнай-практический кэмпи-ри-

энсийз XIV регионнажы, XVI өрсүүбүлүктэжи түнүмхтэрин дипломана буолбута (2011).

2013 с. 5-нэгс кылаас үүрэгтэйчигтэ Сандал Кардашевский, РФ Федеральнай Мунишарын Федерацийтын Сэбиютин бэрэсэдээтэлин солбуулаачы, «Точка опоры» Гражданскэй уюмсагыба пуондатын бэрэсидэжүз В.А. Штыров биригшигээр ыгытдылыбыт өрсүлүүлүжүтэжүн «Славен человек труда» айар үлэ куонкурулугар ситиһилүтэхтик кыттан грамотанан, 2015 с. улуустаады «История победы в истории моей семьи» чинчигтэйчигшээр куонкурустарыгар дипломуан нагараадаламмыта.

2015 с. 10-с кылаас үөрэнүүчигиз Нэсти Захарова, Москвага

1992 с. Дмитрий Павлович тус кыһамныгыттан Аба дайду Улуу сэриитин биризмэтигэр Хоту көһөрүлүүнү үйэтигэр, биир дойдулаахтарбыт алдыархайдарын килсенир «Көһөрүлүү» мусууһа тэриллибитэ. Бу мусууһа пуондатыгар 1942-1947 сс. Кэбээнигэ, Эдьигэстэ уонна Булуҥга сылдыбыт дьон 2386 хаартыскалара, 300 ахтыылара, 914 кинигэ, сурунаал, 601 хаһыат ыстатыйалара хомуллубуттара уонна көһөрүлүү үлөһүтэ буолар 5677 экзонат көрдөрүүтэ турбута. Бу сыралаах тирэһэ оччотооку СӨ Бэрэсидьиэнэ Вячеслав Штыров улахан сыанабылы биэрибитэ.

«Кохордлуур» мусуола бай-
ытхлан, араас тахымнаах ку-
онкурустарга, көрүүлэргэ си-
тиһинилэмнэгэ. 2003, 2004 сс.
өрсүүбүлүктээн оосула
мусуоладарын көрүү-куонкуруу-
гар үһүс мнэгэст буолбута. 2005
с. улуска иккис мнэгэстэн млан,
Бүтүн Арассымтатаагы оосула
түмэллэрин көрүү дипломага,
«Сверкал, алмазамн победа!»
былесталкага иккис мнэгэст буола-
ры ситиһилэгэ. 2007 с. улустатан

нытлыглыбыг «Инноваци и преемственность в образовании как аспект устойчивого развития в поликультурном мире: практика московской школы и международный опыт» тэмдэглэх нуруутар икки ардыларынаа «Диалог цивилизаций и межкультурное сотрудничество» сэмнэгэр эргингэр «Каков тыл таков и мир вокруг тебя» ычнат форумугар кытлыбта.

Дмитрий Павлович
эр сэтгэлхэн үүснэ түмэг
көһөрүүлүү үүснэ түмэгтэй,
дээрээ үүснэ уонна Саяа нэни
хайытаргарлар, сурууналла-
рыгар бичигтэммиттер, «Ха-
рах уудлах ихтильдар» (Бичик,
2002), «Калалга кайарый-
лы» (Чурапчы, 2007), «Оо-
ньооботох оёо саас» (ИП
Иванов «СМИК-Мастер»,
2012), «Алдьархай ааттаа-
быт көмүртөр» («Сагаа олох»,
2012), «Көһөрүүлүү суостаах
сыктара» («Сагаа олох», 2015),
«Чурапчынны ааттылыпт
көһөрүүлүү оболора» («Сагаа
олох», 2017), «Дедам барахсан
киини онорбутун» (Дьаккуускай,
СМИК-Мастер, 2017), «Дою-
дум миниз Хатылык» (2000),
«Оскулам барахсан» (2006)
кинигитэр көһөрүүлүү, иди-
лик, оскулала устууруйлатын,
туруу үлэнт дьонон сырда-
талло.

латын 4-9 кылааһын оболоро мусуой иһинэн үлэһипэр «Чэҥир» литературнай курулуока алуус собулээн дыарыктаммытара. Дмитрий Павлович оболору хоһоон, кэспээн, ыстатыйа суруйарга үөрэттэн, кинилэр үлүмүр Саха сирин «Эдэр саас», «Кэскил» калыптартыгыр, алохтоох «Саҥа алохтоох» үгүстүк бэлэттэммиттэрэ. 2006 с. интэҥичириги үлэ-лэринэн «Чылыбыгырас чылычаахтар» хомуурунньугу бэлэттэттэн таһаарбыта.

[illegible]

Үзлээдэнт үүрэгийн мэдлэг-
рэгтгэл үгүйсгэж анхны анхны
улуураа уонна оросуудуудууд
күрүңнээ биллэр үгүйсгэж дэ-
буулан тэсхэбүттара. Үүс агаар-
даах, энгилээ суух үлээт үрдү-
түх сымалалана, «В.И. Ленин
төрөөбүт 100 сымалан. Килби-
эннээх үлээтн нинн» үбүлүөйдээх
мэтээлннн, «Гражданский кил-
бизн», Чурагчы улууһун (орой-
уонун) МТ «Оройуон шунгэр
киллэрбигт үтүөлэрин нинн» Ш
иститүтүннээх бэллээтэриннн, Саха
АССР Үрдүкү Сэбиетин Президи-
умун Бюджетунай грамотатынан
наһарадаламмыта.

Дмитрий Павлович педагогической үлэтэ, олонзон жэлбин олобун сула эдэр көлүөнэ салайагчыларга, педагогтарга өрүү үтүө холобур буолар. Кэргэниннэн, норуот үөрэбэринин туйгуна, СӨ Учууталларын учууталыра Анна Дмитриевнаһын түүрт оболорун улаатыннарар, олох кизин суолтар үктэниэрэн, үлэниг оһорбуттара. Чемербуоттар Хатылы оһуолатыгар үөрэнээччилэр уонна учууталлар чинчийэр үлэлэрин көбүлүүр анал истэһисидийини олохтообуттара.

Ытык кинибит кизиник бил
либит үйлээк үлэтэ салганы
«Көһөрүллүү» мусуёлугар сылганы
айы тыһымчанын кини сыл
дыр, энтузиаст учуутал түмпу
үлэттин собои-махтайан, оботут
тан кырдыаһаныгар дюрн корол
дор-истэллэр, үөрэтэллэр. Норуо
устуруулата – омок өлбөт-сүпүт
бигэ тирээт.

Мария АРТЕМЬЕВА,
үөрэх салаататын
инженерин.

СҮРҮТҮҮ – 2023

АЛТЫННЫ 20 КҮНҮГЭР ДИЭРИ
СЭЛЧЭТИЛЗЭХ СУРУТУУ

Почта нөнгүө - 463,20 ₮

Эрэдээхсийэттэн ылыы - 400 ₮

БЫРАЙЫАК

Төлөйдөр "Аартык" поруот айымньытын дыэттин ититинтин таллылар

Ханнык бадарар тыа сириг иһиллэрин эргиллэр кинилэрин, дыоку түмэр, сырдыкка, кэрэс уйулар уонна илэтин кэми туһаанаах аһаар сиригэн поруот айымньытын дыэтэ буолар.

Төлөй иһиллэрин поруот айымньытын дыэтэ ытар үлэлэрэ ороһуулуку баһынгар кэксэлэрэр киирэн, 2022 сыл ыам ыйыгар ытыллыбыт "Благоприятные условия в сельской местности" араспуулукутэ форум Төлөйгө ытыллыбыта туһулуур дьэтэхтин

тинэ, сыһаппыт буолуо.

2021 сылга олохтоох биһиллэтиэх 5 мөлүһүөтүгэр Федеральнай граны ылары ситиспитэ. Биһилин поруот айымньытын дыэттин иһиллэр, биһиллэ, тенник, "Чэбдик" фитнес хоһо, "Дабан" коворкинг хоһо, "Сандаалы" библио-кафе, «Харысхал» оҕолорго аналаах хос, «Дьуруһуй» зал-трансформер, көмүүтэр зоната, минн-музей, "Ком юрдниһинанытэ" иһиллэж устуруулатын сырдатар галерея тигэстэччи үлэллэри тураллар. Күнүгэ илэти кэ-

мин аһаарар, сыһаанар, үүтэр, бары хайысханы сайдар сирбит буоларын ойдоон, поруот айымньытын дыэтэ уонна сага көлүөнэ биһиллэтиэхтэ улахан оруулааһын сыһаалаан, балаһан ыйын 20 күнүгэр ытыллыбыт олохтоох көсүлэһини өйүүр бырагыраамада иһиллэж уопсай муһулаһар поруот айымньытын дыэттин ититинтэ 100% куолаһа биһиллэртэ кэрэксиллэх.

Максим СМЕРНИКОВ.

К ВНИМАНИЮ!

В июне 2020 года Распоряжением Правительства Республики Саха (Якутия) утвержден Комплексный план дополнительных мероприятий по обеспечению безопасности на территории республики на 2020-2024 годы, согласно которому осуществляется установка систем обнаружения и оповещения о пожаре ежегодно в количестве 1000 штук.

Для обеспечения собственной безопасности, а также обеспечения безопасности детей, своих родных и близких рекомендуется установить в жилых помещениях автономный пожарный извещатель (АДПИ), который является одним из наиболее эффективных средств по предупреждению гибели людей от пожаров.

Автономный дымовой пожарный извещатель (АДПИ) - это пожарный извещатель, реагирующий на определенный уровень концентрации аэрозольных продуктов горения (пыльаэрозольных веществ и материалов и, возможно, других факторов пожара, в корпусе

Социальная акция «Предупреди пожар - установи АДПИ!»

которого конструктивно объединены автономный источник питания и все компоненты, необходимые для обнаружения пожара и непосредственного оповещения о нем.

Акция «Предупреди пожар - установи АДПИ!» стартовала в 2021 году. Ее инициатором выступил Государственный комитет по обеспечению безопасности жизнедеятельности населения Республики Саха (Якутия). В ней приняли участие свыше 750 жителей. Благодаря проекту по всей Якутии установлено 1850 АДПИ в домах многодетных семей, одиноко проживающих пожилых граждан, людей с ограниченными возможностями здоровья и семей, находящихся в трудной жизненной ситуации.

К акции могут присоединиться все желающие. С положением акции можно ознакомиться на сайте Госкомобес-

печения республики gkobsn.sakha.gov.ru и на сайте gps-yskl.ru.

Акция заключается в том, что ее участник приобретает пожарный извещатель и устанавливает его в домах своих близких, друзей, многодетных семей, по выбору. Фотографию или видео размещает на своей странице ВКонтакте и передает эстафету другому.

В этом году она реализуется по ведомственному проекту «22 лучшие инициативы 2022 года», посвященному 100-летию образования Якутской АССР, 10-летию создания Госкомобеспечения республики и 205-летию пожарной охраны Якутии и установлено за этот год 2310 штук.

Пресс-служба Госкомобеспечения Республики Саха (Якутия).

Махтанабыт

Бу дьыл, алтынньы 14 күнүгэр аҕабыт, күтүүтүт, убайыт, быраппыт, "Саха Ороспуулукутэтин Автомобилинай тырааныспар Бочуоттаах үлэһитэ", "Якутская Арктика поларников России" бэллэ хаһаайына Корьякин Михаил Афанасьевич уһун ыарахан мариыттан олохтон туоратта.

Ыарахан кэмититигэр күүс-көмө буолбут, ор сыһарга биһигэ үлэлэбит суоппар доһотторугар, тутас аймактарбытыгар, биһигэ алтыспыт доһотторбутугар, ыкса ыһаарбытыгар, "Спортивный" ТОС түөлбө салааһынытыгар уонна олохтоохторугар барда махталбытын тирдэбит.

Эһиги олоххутугар дьол-соргу эрэ тосхойдуу, ситиһини эрэ ситистипти, үтүө эрэ санаабыт үксүү турдун!

Махталы кытта оҕолоро, эдьиийэ, ийэ ыһыһа, аймактара.

приглашает

ЮРИСПРУДЕНЦИЯ

профессиональная переподготовка
старт 10 ноября 2022г

8 924-66-25-125

СТАНЬ ЛУЧШИМ ЮРИСТОМ-ПРАКТИКОМ ЯКУТИИ

"Сага олох"
хаһыат телеграм
канаалыгар,
киирэн сурутун!

02 ИЗВЕЩАЕТ

Уважаемые жители Чурапчинского улуса!

ОМВД России по Чурапчинскому району информирует о том, что согласно п.300 приказа МВД России № 13 от 12.01.2009г «Об организации снабжения, хранения, учета, выдачи (приема) и обеспечения сохранности вооружения и боеприпасов в органах внутренних дел Российской Федерации» добровольно сданные, найденные, изъятые оружие, патроны к нему и боеприпасы, за исключением признанных вещественными доказательствами, находятся на хранении в комнате хранения оружия дежурной части территориального органа МВД России на районном уровне не более 60 дней с момента находки (сдачи, изъятия), после чего сдаются на склад вооружения, где хранятся до решения вопроса об установлении их собственника или отчуждения в порядке, установленном гражданским законодательством. После принятия решения в порядке, установленном законодательством Российской Федерации оружие остается на складе вооружения для дальнейшей эксплуатации, реализации или уничтожения.

Исходя из положений части 2 статьи 20 и части 5 статьи 27 закона «Об оружии», дарение и наследование гражданского оружия, зарегистрированного в органах внутренних дел, производится в порядке, определяемом законодательством Российской Федерации, при наличии у наследника или лица, в пользу которого осуществляется дарение, лицензии на приобретение гражданского оружия. В случае смерти собственника гражданского оружия до решения вопроса о наследовании имущества и получения лицензии на приобретение гражданского оружия, указанное оружие незамедлительно изымается для ответственного хранения органами внутренних дел, его зарегистрировавшими, но не более одного года. По истечении одного года органом внутренних дел принимаются установленные гражданским законодательством меры по принудительному отчуждению оружия.

На основании вышеизложенного, уведомляем о необходимости устранить причины изъятия (продлить разрешение (лицензию) на хранение и ношение оружия), либо отказаться от права собственности на данное оружие с согласием на уничтожение.

А. В. ХАЛГАЕВ,

Начальник Тыла ОМВД России по Чурапчинскому району подполковник внутренней службы.

НАСЛЕЖНЫЙ СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ «ЧУРАПЧИНСКИЙ НАСЛЕГ» ЧУРАПЧИНСКОГО УЛУСА (РАЙОНА) РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ВТОРАЯ ОЧЕРЕДНАЯ СЕССИЯ РЕШЕНИЕ № 14

с. Чурапча от 13 октября 2022 года

Об утверждении Порядка присвоения наименований элементам улично-дорожной сети и элементам планировочной структуры в границах МО «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) Республики Саха (Якутия), изменения, аннулирования таких наименований (В новой редакции)

В соответствии с пунктом 21 части 1 статьи 14 Федерального закона от 06.10.2003 № 131-ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации», Постановления Правительства РФ от 19 ноября 2014 г. N 1221 «Об утверждении Правил присвоения, изменения и аннулирования адресов» (с изменениями и дополнениями от 02.08.2022 г) с пунктом 10 части 1 статьи 5 Устава МО «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) Республики Саха (Якутия), наследный Совет депутатов, РЕШИЛ:

1. Утвердить Порядок присвоения наименований элементам улично-дорожной сети и элементам планировочной структуры в границах МО «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) Республики Саха (Якутия), изменения, аннулирования таких наименований, в (новой редакции), согласно приложению к настоящему решению.

2. Настоящее решение опубликовать в газете ГАУ РС(Я) «Сахапечать» и разместить на официальном сайте администрации МО «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) Республики Саха (Якутия).

В.Д.Сивцев, глава муниципального образования,
В.В.Гуляев, председатель наследного Совета депутатов.

НАСЛЕЖНЫЙ СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ «ЧУРАПЧИНСКИЙ НАСЛЕГ» ЧУРАПЧИНСКОГО УЛУСА (РАЙОНА) РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ВТОРАЯ ОРГАНИЗАЦИОННАЯ СЕССИЯ РЕШЕНИЕ № 17

с. Чурапча от 13 октября 2022 года

О присвоении звания

«Почетный гражданин села Чурапча»

На основании Положения о звании «Почетный гражданин села Чурапча», утвержденного решением наследного Совета депутатов №25 от «26» ноября 2012 года пятьдесят восьмая (внеочередная) сессия наследного Совета депутатов муниципального образования «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) Республики Саха (Якутия) решил: За значительный вклад в социально-экономическое развитие Чурапчинского наслега присвоить звание «Почетный гражданин села Чурапча» обладателю ордена «За вклад в развитие потребительской кооперации России», обладателю нагрудного знака «Заслуженный работник торговли-2011», «Почетный работник потребительской кооперации Республики Саха (Якутия)», председателю Правления Марыкчанское потребительское общество Фанне Ивановне Поповой.

В.Д.Сивцев,
глава муниципального образования,
В.В.Гуляев,
председатель наследного Совета депутатов.

Болугур иһиллэтин олохтооҕо, күндү кыыспыт, балтыбыт
ИСАКОВА Нарыя Ильянична

уһунуук, ыарахан ыалдан олохтон туораабытын бары биһэр дьонугар, аймактарыгар диригин курутуулан туран иһиттэрэбит.

Ийэтэ, аҕата, биһигэ төрөөбүт убайдара уонна кинилэр дьытэ кэргэннэрэ.

Талталлаах күндү оҕолоро

ИСАКОВА Нарыя Ильянична

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, биһигэ үлэлэбит кэллэгэлэрибитигэр – Мотрена Ивановна, аҕатыгар Илья Илья Исаковтарга, убайдарыгар уонна кини дьытэ кэргэттэригэр, аймактарыгар дириг кутурбаммытын тирдэбит.

Мындабаайытаабы "Ымы" уһуулаан,
Р.И. Константинов аатынан орто оскуола кэлэтиһиттэрэ,
бэтэрэнигэрэ.

Талталлаах оҕолоро, балтылара

ИСАКОВА Нарыя Ильянична

уһун, ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, биһигэ үөрэммит дьуогэбитигэр Мотрена Ивановна Исакова уонна кини дьытэ кэргэннэрэ дириг кутурбаммытын тирдэбит.

Мугудай орто оскуолатын 1978с. бүтэриг доһотторо.

Талталлаах кыыспыт

ИСАКОВА Нарыя Ильянична

олохтон туораабытынан, ийэтигэр Матрена Ивановна, аҕатыгар Илья Илья Исаковтарга, биһигэ төрөөбүтүргүр, аймактарыгар дириг кутурбаммытын тирдэбит.

Чурапчыттан, Дьокуускайтан Абрамовтар.

Хатылы иһиллэтигэр төрүттэх Чурапчы иһиллэтин олохтооҕо

КОЛЕСОВА Ульяна Семеновна

ыарахан ыалдан олохтон туораабытынан, оҕолоругар биһигэ төрөөбүтүргүр, бары аймактарыгар дириг кутурбаммытын тирдэбит.

Чурапчыттан Никитиннэр.

Чакыртан төрүттэх Миһиринэй куорат олохтооҕо, биһигэ үөрэммит күндү доһобут

АЛЕКСАНДРОВА Александра Александровна

уһун ыарахан ыарыыттан ээр сааһыгар олохтон туораабытынан, кэргэннэрэ Димитрийгэ, кыһыгар, төрөппүттэригэр, биһигэ төрөөбүтүргүр, тутас аймактарыгар дириг кутурбаммытын тирдэбит.

Чакыр орто оскуолатыгар биһигэ үөрэммит доһотторо – XVII - с выпуск

